

KTO BUDE 15. DALAJLAMOM? TULKUOVIA V ČÍNSKEJ NÁBOŽENSKEJ POLITIKE

MARTIN SLOBODNÍK

Katedra východoázijských štúdií, Filozofická fakulta,
Univerzita Komenského, Bratislava

Úvod

Z prác publikovaných čínskymi autormi reprezentujúcimi oficiálne stanovisko (Gōng Xuézhēng 1998: 351–352; Wáng Zuò'ān 2002: 261–262; Cáo Ziqiáng a Lǐ Déchéng 2008: 237–238) je zrejme, že v priebehu 90. rokov 20. storočia sa štátna kontrola vyhľadávania, identifikácie, intronizácie a vzdelávania buddhistických znovuzrodencov (tib. tulku, *sprul sku*; čín. *huófó* 活佛) stala jednou z kľúčových úloh pekingskej vlády v jej politike voči Tibetu, čo odráža ústrednú rolu tulkuov v tibetskej buddhistickej tradícii. Najmä otázka výberu budúceho 15. znovuzrodenia súčasného dalajlamu Tāndzina Gjamcchoa (*bstan 'dzin rgja mccho*, 1935–) sa po schválení „Správnych opatrení o reinkarnácii tulkuov v tibetskom buddhizme“ (čín. *Zàng chuán fójiào huófó zhuǎnshì guǎnlǐ bànfǎ* 藏传佛教活佛转世管理办法) v júli 2007 stala predmetom diskusií tibetskej komunity v ČLR, ale aj v exile. Jazyk a ciele tohto administratívneho nariadenia názorne ilustrujú principiálne odlišné vnímanie tibetského buddhizmu a miesta tulkuov v ňom medzi čínskym štátom usilujúcim sa posilniť kontrolu náboženstva v Tibete a tibetskými veriacimi. Štúdia si kladie za cieľ analyzovať čínsku náboženskú politiku uplatňovanú voči tulkuom po roku 1949, berúc do úvahy náboženský status a politickú autoritu tulkuov v tradičnom Tibete.

1. Tulkuovia v tradičnom Tibete

Inštitúcia tulkuov vychádza z buddhistickej (i hinduistickej) predstavy reťazca znovuzrodení (sans. *sansára*), z ktorého sa cítiace bytosti môžu vymaniť iba dosiahnutím nirvány. S etablovaním mahájánových učení v Indii sa v buddhizme objavuje koncepcia troch tiel (sans. *trikája*), v ktorých sa buddhovia a bóddhisattvovia manifestujú: (a) *dharma-kája* („telo dharmy“) – reprezentuje pravú, transcendentnú povahu buddhov, má abstraktnú podstatu; (b) *sambhógakája* („telo blaženosti“) – reprezentuje nadpozemské telo buddhov, ktoré sa zjavuje v rozličných buddhistických rajoch; (c) *nirmánakája* („telo premeny“) – fyzické, pozemské telo buddhov, v ktorom sa zjavujú ľuďom, aby naplnili svoje predsavzatie viesť všetky cítiace bytosti k vyslobodeniu zo sansáry (Samuel 1993: 281–283; Keown 2003: 270). Po rozšírení mahájánových (a aj tantrických) učení z Indie do Tibetu (počnúc 7. stor.) tam v 12. a 13. stor. vznikla tradícia vyhľadávania znovuzrodení významných lamov, ktorí sa ako duchovne dokonalé bytosti mohli na zá-

klade vlastnej vôle znovuzrodiť vo fyzickom tele a týmto mechanizmom sa zabezpečila sukcesia v rámci niektorých tibetských buddhistických škôl. Neskoršie tibetské pramene uvádzajú Düsüm Khjenpa (*dus gsum mkhjen pa*, 1100–1193) zakladateľa tibetskej buddhistickej školy Karma Kagjü (*karma bka' brgyud*) ako zakladateľa prvej línie tulkuov v tibetskej buddhistickej tradícii. Po jeho smrti žiaci identifikovali jeho znovuzrodenie v Karma Pakšim (*karma pakši*, 1206–1283), ktorý sa tak stal 2. karmapom (*karma pa*) a táto línia znovuzrodencov pokračuje až do súčasnosti 17. znovuzrodením.¹ V priebehu nasledujúcich storočí inštitúcia tulkuov čiastočne nahradila starší spôsob nástupníctva najvyššieho hierarchu tibetskej buddhistickej školy na základe príbuznosti, ktorý vytvorila škola Sakja (*sa skja*), v ktorej sa tento post dedil v rámci rodu Khön (*'khon*). Počnúc 15. stor., keď v Centrálnom Tibete začal vzrastať vplyv novej buddhistickej školy Gelug (*dge lugs*) a najmä od 17. stor., keď lamovia školy Gelug získali aj rozhodujúci politický vplyv v Centrálnom Tibete, inštitúcia tulkuov významne poznamenala aj politické dejiny Tibetu.

Dve najznámejšie línie tulkuov, dalajlamovia (*tá la'i bla ma*), Tibeťanmi uctievaní ako emanácie bódhisattvu Avalókitéšvaru a pančhenlamovia (*pan chen bla ma*), uctievaní ako emanácia buddhu Amitábhhu, predstavujú dvoch hierarchicky najvyšších znovuzrodencov školy Gelug. Posilňovanie vplyvu školy Gelug, pre ktorú je typický masový monasticizmus,² v tibetskej spoločnosti vyústilo do zakladania stoviek nových kláštorov, v ktorých vzniklo niekoľko stoviek línií tulkuov³ s lokálnym náboženským – no niekedy i politickým – vplyvom (Michael 1982: 43–44). Centrálom Tibete v polovici 17. storočia⁴ zohrával dominantnú úlohu 5. dalajlama Ngawang Lozang Gjamcho (*ngag dbang blo bzang rgja mccho*, 1617–1682), ktorý vďaka vojenskej pomoci vodcu západomongolských Chošúdov Gušri chana (1582–1655) získal vládu v Centrálnom Tibete a obnovil centralizovaný štát. Hoci vodca chošúdskeho Mongolov bol v tomto období formálne uznaný za tibetského panovníka (stal sa nositeľom titulu bökji gjalpo, *bod kji rgjal po*, „tibetský kráľ“), a teda reprezentoval svetskú a 5. dalajlamovi sa napokon podarilo vo svojich rukách skoncentrovať všetku moc a získať rozhodujúci vplyv. Vytvoril sa tak politický systém, ktorý tibetské pramene označujú ako „majúci dve [moci] – náboženskú a politickú“ (tib. *chö si ñidän*, *chos srid gñis ldan*),⁵ čo odráža dominantnú rolu dalajlamu v mocenskej hierarchii Centrálného Tibetu a jeho najvyššiu autoritu v politických i duchovných záležitostiach (Phuntsog Wangyal 1975; Sagaster 1975). Teokratický model tradičného tibetského štátu v období 1642–1951 charakterizoval aj silný podiel buddhistických mníchov v centrálnych vládných úra-

¹ V poslednom období publikované štúdie (van der Kuijp 2005: 29; Berounský 2010: 7–33) však dokumentujú, že už pred 13. stor. boli niektorí buddhistickí majstri označovaní termínom tulku.

² Podľa odhadov žilo roku 1733 v Centrálnom Tibete približne 320 tisíc mníchov, čo pri odhadovanom počte obyvateľov 2,5 milióna predstavovalo asi 13 % celkovej populácie, resp. 26 % mužskej populácie, pozri Goldstein 1989: 21.

³ Počet línií ženských tulkuov bol zanedbateľný, jedinou známejšou líniou je Dordže Phagmo (*rdo rdze phag mo*), ktorá sídli v kláštore Samding (*bsam ldng*) južne od Lhasy, v súčasnosti žije jej 12. reinkarnácia.

⁴ Viac pozri Žagabpa 2000: 99–117.

⁵ V čínskej literatúre sa tento systém označuje termínom *zhèng jiào hé yī* 政教合一 („spojenie politiky a náboženstva“) a jej v rozpore s „princípom odluky náboženstva od štátu“ (čín. *zhèng jiào fēnlí de yuánzé* 政教分离的原则), ktorý tvorí základ čínskej náboženskej politiky po r. 1949 (Jiàng Píng 1996: 23–31, 96).

doch v Lhase a ekonomický vplyv buddhistických kláštorov a aj jednotlivých tulkuov (vlastníctvo pôdy a pasienkov, daňové povinnosti poddaných voči kláštorom).⁶ Model koncentrácie politickej moci v rukách vysokého buddhistického hodnostára, tulkuu alebo lamu, sa z Tibetu rozšíril aj do ďalších oblastí rozšírenia tibetského buddhizmu: Bhutánu, Sikkimu, Mongolska či Burjatska (Rahul 1969).

Mandžuská dynastia Qīng 清 (1644–1911) sa úspešne usilovala vytvoriť vnútroázijskú ríšu, ktorej súčasťou sa mali stať aj Mongolsko a Tibet. Mandžuskí panovníci si uvedomovali významný vplyv tibetského buddhistického duchovenstva v mongolskej spoločnosti a cielavedome sa usilovali vystupovať ako patróni tibetského buddhizmu,⁷ aby tak využili prestíž lamov v tibetskej a mongolskej spoločnosti na presadzovanie svojich politických záujmov (Dabringhaus 1997: 119–134).⁸ Vplyv qīngskej dynastie v Centrálnom Tibete sa v priebehu 18. stor. kvôli vnútorným konfliktom a inváziám cudzích vojsk postupne zvyšoval a po r. 1793 možno hovoriť o tom, že Tibet sa stal vazalom cisárskej Číny. Qīngský cisársky dvor sa usiloval získať administratívnu a politickú kontrolu nad výberom dalajlamov, pančhenlamov a ďalších vysoko postavených tulkuov. Roku 1793 vydal Qiánlóng cisárske nariadenie (čín. *Qīndìng Zàng nèi shàn hòu zhāng chéng èrshíjiǔ tiáo* 欽定藏內善後章程二十九條),⁹ ktoré v dvadsiatich deviatich bodoch reformovalo tibetský politický, administratívny a ekonomický systém s cieľom posilniť vplyv dynastie Qīng v Centrálnom Tibete a zvýšiť status dvoch reprezentantov qīngskej vlády v Tibete, ambanov, na úkor dalajlamu a tibetskej vlády. Hneď prvý bod tohto dokumentu sa zaoberá zmenami v procese výberu tulkuov: podľa tohto ustanovenia sa ďalšie reinkarnácie dalajlamu, pančhenlamu a iných vplyvných tulkuov v Tibete mali uskutočňovať prostredníctvom „žrebovanie zo zlatej urny“ (čín. *jīnpíng ché qiān* 金瓶掣籤, tib. *gsar bum skrug pa*): do urny sa vložili mená vhodných kandidátov a jeden z nich bol vyžrebovaný za prítomnosti významných tibetských tulkuov a qīngského ambana v lhaskom chráme Džokhang (*džo khang*). Podľa čínskych autorov bolo „žrebovanie zo zlatej urny“ prejavom čínskej suverenity v Tibete (Cài Zhìchún a Huáng Hào 2000: 63) a v súčasných čínskych propagandistických prácach o statuse Tibetu dokumentuje fakt, že v období dynastie Qīng Tibet podliehal čínskej autorite (napr. Jing Wei 1989: 11).¹⁰ Aj čínski autori však konštatujú, že 9. a 13. dalajlamovia neboli vybratí touto procedúrou (Sū Fāxiáng 2001: 168–169; Cài Zhìchún a Huáng Hào 2000: 61), rovnako ani 14. dalajlama a možno súhlasiť s tvrdením, že žrebovanie tulkuov zo zlatej urny slúžilo len na formálne potvrdenie kandidáta, ktorého vybrali tibetské náboženské authority tradičným spôsobom (Blondeau a Buffetrille 2002: 68).¹¹

⁶ Podrobnejšie o vývoji tradičného tibetského politického systému a o posilňovaní vplyvu buddhistického kléru pozri napr. Slobodník 2007: 21–29.

⁷ V dobových čínskych prameňoch sa používa termín Žlté učenie (čín. *Huángjiào* 黄教), ktorým sa označovala v Mongolsku i v Tibete dominantná škola Gelug.

⁸ Niektorí qīngskí panovníci (napríklad Qiánlóng 乾隆, vládol 1736–1796) vyznávali aj tibetský buddhizmus a udržiavali úzke kontakty s tibetskými lamami a tulkuami. Pozri napr. Wang Xiangyun 2000; Farquhar 1978.

⁹ Čínsky text tohto dokumentu pozri Zhāng Yǔxīn 2002: 131–140.

¹⁰ Na túto procedúru sa čínski predstavitelia odvolávajú dodnes aj pri výbere nových tulkuov, viď nižšie.

¹¹ Aj skromný počet dokumentov z čínskych archívov (Zhāng Yǔxīn 2002: 786–796) svedčí o tom, že v prípade menej významných tulkuov sa tento spôsob výberu používal iba nepravidelne.

2. Tulkuovia v socialistickej Číne (1949–1979)

Pripojenie oblastí obývaných Tibetčanmi k Čínskej ľudovej republike v rokoch 1949–1951 vyvolalo v tradičnej tibetskej spoločnosti dramatické zmeny, ktoré mali priame dôsledky aj na status vysokých buddhistických hodnostárov a tulkuov. Okrem vágnych garancií obsiahnutých v tzv. 17bodovej dohode podpísanej 23. mája 1951 zástupcami lhaskej vlády a pekingskej vlády, podľa ktorých „ústredná vláda (...) nebude meniť doterajší status, funkcie a právomoc dalajlamu“ (bod 4), podobných záruk týkajúcich sa pančhenlamu (bod 5) a všeobecného záväzku uskutočňovať politiku slobody náboženského vyznania (bod 7) (Žagabpa 2000: 334), nová čínska vláda v 50. rokoch neformulovala nijaké administratívne opatrenia, ktoré by riešili status tulkuov a spôsob ich výberu v socialistickej Číne. Pekingská vláda si uvedomovala úlohu buddhizmu v tibetskej spoločnosti a zachovaním privilégií náboženských a aj svetských elit sa usilovala získať si ich podporu pre projekt budovania socialistickej spoločnosti. Vďaka tomu sa náboženská politika v oblastiach osídlených Tibetčanmi spočiatku uplatňovala menej represívnym spôsobom ako po roku 1950 v iných častiach Číny, kde veriacich politicky prenasledovali a mníchov násilne laicizovali, majetok náboženských inštitúcií bol skonfiškovaný a duchovenstvo sa muselo zapojiť do fyzickej práce.¹² „Graduálnu politiku“ (Goldstein 2007: 37–40) postupných zmien v Tibete možno dokumentovať aj v kontraste s dramatickým znížením počtu mníchov vo Vnútrnom Mongolsku, ktorí takisto vyznávali tibetský buddhizmus.¹³

Zmena v náboženskej politike voči tibetskému buddhizmu nastala roku 1958 v okrajových oblastiach Tibetu, Amde (*a mdo*) a Kхаме (*kham*s), keď sa čínske úrady rozhodli aj v týchto regiónoch odštartovať pozemkovú reformu a zároveň, rovnako ako v ostatných čínskych provinciách (s výnimkou Centrálného Tibetu), spustili kampaň za zakladanie „ľudových komún“ (čín. *rénmín gōngshè* 人民公社). Tieto ekonomické reformy pripravili kláštory, ktoré tradične vlastnili v severovýchodnom a východnom Tibete najviac pôdy, o ekonomickú bázu ich existencie, čo vyústilo v lete roku 1958 do série protičínskych povstaní, ktoré sa štátnym orgánom podarilo vojensky potlačiť. Začala tak prvá fáza likvidácie náboženstva v Tibete, keďže oficiálne miesta (napr. Máo Zédōng 2001: 203) označili kláštory za centrá protičínskeho odporu. V decembri 1958 schválil Ústredný výbor Komunistickej strany Číny (KSČ) „Správu o súčasných problémoch pri činnosti, týkajúcej sa islámu a tibetského buddhizmu“ (čín. *Guānyú dāngqián yìsīlánjiào lāmajiào gōngzuò de wèntí bàogào* 关于当前伊斯兰教喇嘛教工作的问题报告) vypracovanú Štátnym výborom pre záležitosti národnostných menšín (Chén Jīnlóng 2002: 26). Dokument predstavoval administratívne potvrdenie procesu „demokratickej reformy náboženského systému“ (čín. *zōngjiào zhìdù mǐnzhǔ gǎigé* 宗教制度民主改革) – týmto termínom oficiálne miesta označovali postupnú likvidáciu náboženstva tibetských (aj v huiských) oblastiach. Represívna kampaň sa uplatňovala najprv iba v periférnych oblastiach Tibetu, ale po potlačení protičínskeho povstania v Lhase v marci 1959 aj v Centrálnom Tibete. Čínske úrady sa zriekli relatívne tolerantného postoja k tradičným tibetským elitám a zvolili politiku rozsiahlej perzekúcie náboženských a svetských elit. „Demokratická

¹² Podrobnejšie pozri Welch 1972: 42–45, 61, 81.

¹³ V 1. polovici 50. rokov počet mníchov a mníšok vo Vnútrnom Mongolsku klesol o 80 % – Délègè 1998: 738–742.

reforma náboženského systému“ predstavovala začiatok likvidácie inštitucionalizovanej formy náboženstva v Tibete.¹⁴ Kampaň sa zamerala najmä na tulkuov a ďalších vysokých buddhistických hodnostárov, ktorí boli podľa marxistickej logiky triedneho boja označení za triedu vykorisťovateľov. Stovky tibetských buddhistických hodnostárov boli politicky prenasledovaní a mnohí aj uväznení, niektorým – vrátane 14. dalajlamu – sa podarilo ujsť do Indie.¹⁵

Po krátkom uvoľnení náboženskej a národnostnej politiky v rokoch 1961–1962, ktoré umožnilo čiastočnú obnovu kláštorov v Tibete, nasledovalo najtragickejšie obdobie moderných tibetských aj čínskych dejín, kultúrna revolúcia (1966–1976). Jedným z cieľov tejto politickej kampane bolo zlikvidovať akékoľvek formy náboženského života a asimilovať menšinové etniká. Po zničení inštitucionálnej siete tibetských buddhistických kláštorov koncom 50. rokov sa aj individuálne náboženské prejavy stali cieľom protináboženskej politiky a tibetský buddhizmus sa ocitol na prahu likvidácie.

3. Rola tulkuov v procese náboženskej obnovy

Otázka výberu tulkuov v ČLR sa objavila v procese obnovy tibetského buddhizmu, ktorý začal koncom 70. rokov. Skutočnosť, že väčšina línií tulkuov bola prerušená v období náboženskej perzekúcie od konca 50. rokov, rovnako ako opätovné požiadavky tibetských mníchov a laikov viedli k tomu, že po roku 1990 sa s tichým súhlasom čínskych úradov obnovil proces vyhľadávania a identifikácie nových tulkuov. V procese náboženskej obnovy v Tibete zohrávali tulkuovia kľúčovú úlohu.¹⁶ Najmä 10. pančhenlama, ktorého z domáceho väzenia prepustili roku 1977, následne politicky rehabilitovali a v marci 1978 dosadili do funkcie podpredsedu Stáleho výboru Celočínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov, využíval svoj novonadobudnutý politický status na zabezpečenie finančných prostriedkov na rekonštrukciu tibetských kláštorov a zakladanie škôl v tibetských oblastiach, ako aj na navrátenie buddhistických artefaktov do kláštorov, aby posilnil náboženskú a etnickú identitu Tibeťanov.¹⁷

Z perspektívy čínskych úradov predstavujú tulkuovia dôležitých „sprostredkovateľov“ medzi čínskym štátom a Tibeťanmi. Preto mnohých z nich vláda inštalovala do rozličných symbolických funkcií na centrálnej, provinčnej a okresnej úrovni. Ich politické posty majú ilustrovať poskytovanie zvláštnych výhod voči príslušníkom náboženských a etnických minorít a najmä rešpekt štátu preukazovaný voči tradičným tibetským hodnostárom, no ich reálny politický vplyv je minimálny. Zároveň sa štátne orgány usilujú

¹⁴ Čínsku perspektívu týchto udalostí pozri Chén Jínlóng 2002: 23–31; Jiāng Píng 1996: 105. Autori kampaň aj v súčasnosti v zásade obhajujú a pokladajú ju za správnu. Podrobný obraz o dopade tejto kampane na tibetské oblasti ponúka správa pripravená 10. pančhenlamom v máji 1962 Čhökji Gjalchänom (*chos kji rgjal mchan*, 1938–1989), podľa ktorej muselo kláštory opustiť až 90 % mníchov a mníšok. Pozri 10th Panchen Lama 1997: 40–60.

¹⁵ Rozsah perzekúcie ilustruje situácia v kláštore Labrang, kde roku 1958 bolo z dvadsiatich troch významných tulkuov kláštora Labrang pätnásť uväznených (z toho siedmi po krátkej dobe vo väzení zomreli), šiesti skončili v pracovných táboroch, alebo pracovali v komúnach na vidieku, jeden utiekol do Indie a osud jedného je nejasný; pozri Zhāzhā 2000.

¹⁶ Prípadovú štúdiu náboženskej obnovy pozri Goldstein 1998. Podrobnejšie o náboženskej politike voči tibetskému buddhizmu v 80. a 90. rokoch pozri Cabezón 2008; Slobodník 2008.

¹⁷ Podobnú úlohu zohrávali na lokálnej úrovni významní tulkuovia prepustení z väzenia, v prípade kláštora Labrang to boli 6. gungthang (*gung thang*) a 6. džamjang žäpa (*džam dbjangs bžad pa*).

využiť charizmu týchto tradičných náboženských predstaviteľov, aby v očiach Tibeťanov legitimizovali politiku centrálnej vlády v tibetských oblastiach. Čínske úrady rešpektujú kľúčovú úlohu tulkuov v tibetskej spoločnosti vyplývajúcu z ich náboženskej (a v minulosti aj politickej) autority a práve preto je z hľadiska štátnych orgánov dôležité, aby proces ich výberu, intronizácie a následne aj vzdelávania podliehal priamej kontrole štátu.

Najvyšší čínski vládni predstavitelia už na 3. Fóre o práci v Tibete (čín. *Xizàng gōngzuò zuótán huì* 西藏工作座谈会) v júli 1994 označili kontrolu výberu, identifikácie, intronizácie a vzdelávania tulkuov za jednu z hlavných úloh náboženskej politiky v Tibete (Li Dézhū 2003: 85–86). Čínske propagandistické materiály určené na vnútornú potrebu, ktoré boli publikované v 90. rokoch, otvorene konštatujú, že kľúčovú úlohu v procese výberu nových tulkuov zohrával 14. dalajlama, ktorého ostro kritizujú a jeho rolu v tomto procese interpretujú ako ohrozenie suverenity a integrity ČLR (Anon. 1998: 194–195). Tieto materiály obhajujú zníženie počtu tulkuov, ktorým môže byť udelený štátny súhlas, pričom kompetencia rozhodnúť o tom, ktorý tulku sa môže znovuzrodiť, má byť v rukách štátnych orgánov zodpovedajúcich za náboženskú politiku. Až do schválenia „Správnych opatrení o reinkarnácii tulkuov v tibetskom buddhizme“ v júli 2007 neexistovalo nijaké administratívne nariadenie, ktoré by tieto otázky upravovalo. Materiály určené len na vnútornú potrebu, ktoré vydávali Oddelenia pre náboženské záležitosti (čín. *Zōngjiào shìwù jú* 宗教事务局) alebo Oddelenia jednotného frontu (čín. *Tōngzhàn bù* 统战部) na jednotlivých správnych úrovniach, sa však veľmi podrobne týmto otázkam venovali. Hoci tieto ustanovenia nikdy neboli verejne publikované, *de facto* vytvorili administratívny rámec upravujúci proces výberu tulkuov od začiatku 90. rokov. Podľa týchto materiálov sa má celý proces uskutočňovať pod vedením KSC a kľúčovú administratívnu úlohu v ňom majú zohrávať lokálne pobočky Oddelenia pre náboženské záležitosti. Úsilie čínskych úradov podriaďiť celý proces výberu tulkuov strohému súboru byrokratických predpisov, ktoré sa podrobne venujú teritoriálnym, sociálnym¹⁸ a organizačným aspektom vyhľadávania, identifikácie a intronizácie tulkuov, ilustruje zásadný rozdiel medzi administratívnym vnímaním náboženstva v očiach štátnych orgánov a vnímaním tulkuov v očiach veriacich Tibeťanov. Čínske úrady opätovne zdôrazňujú aj význam vzdelávania mladých tulkuov, ktorí nemajú byť ovplyvnení tibetskou exilovou vládou a majú byť lojálni čínskemu režimu (Anon. 1998: 197).

Prvým významným tulkuom, ktorého od skončenia kultúrnej revolúcie intronizovali v Číne, bol v júli 1992 17. karmapa Ogjän Thinlă Dordže (*karma pa o rgjan 'phrin las rdo rdže*, 1985–). Pri tomto výbere sa čínskym úradom podarilo uspokojiť požiadavky tibetských veriacich, ktorí túto voľbu akceptovali a neprotestovali proti nej ani 14. dalajlama. Čínska oficiálne miesta opätovne vykreslovali 17. karmapu ako patriotického (t.j. Číne lojálneho) náboženského vodcu, ktorý mal zohrávať kľúčovú úlohu pri legitimizácii čínskej vlády v Tibete a podľa čínskych médií sa mal stať „vzorovým tulkuom“, ktorý má podporu tibetských veriacich a zároveň je lojálny Číne, jeho kritické vyjadrenia na adresu 14. dalajlamu často citovala čínska tlač. Osud 17. karmapu, ktorý na prelome rokov 1999–2000 zo svojho sídelného kláštora Cchurphu (*mcchur phu*) pri Lhase utiekol

¹⁸ Podľa týchto dokumentov tulkuov nemožno vyhľadávať „medzi synmi a dcérami štátnych zamestnancov na obecnej alebo na vyššej úrovni a zakazuje sa ich vyhľadávanie medzi synmi a dcérami stranických kádrov na okresnej alebo na vyššej úrovni“. Citované podľa Anon. 1998: 195.

do Indie, kde deklaroval svoju lojalitu dalajlamovi a odsúdil čínsku politiku v Tibete,¹⁹ názorne ilustruje zlyhanie čínskych úradov pri pokuse vychovať si lojálnych tulkuov.²⁰

Konflikt v otázke výberu tulkuov sa vyostrel roku 1995 v súvislosti s výberom 11. pančhenlamu. Tento proces odštartoval už roku 1989 po smrti 10. pančhenlamu v Žikace, keď Štátna rada ČLR schválila návrh, aby sa začalo s výberom ďalšieho znovuzrodenia, v ktorom rozhodujúcu úlohu mal zohrávať Výbor pre správu kláštora Tašilhünpo (*bkra šis lhun po*), sídelného kláštora pančhenlamu, pričom výber mala odsúhlasiť Štátna rada, najvyšší čínsky exekutívny orgán (Cài Zhichún a Huáng Hào 2000: 239). Proces výberu členovia komisie z kláštora Tašilhünpo neoficiálne (pravdepodobne s tichým súhlasom čínskych orgánov) konzultovali aj so 14. dalajlamom, ktorý bol informovaný o výbere vhodných adeptov (Anon. 1996: 52). Čínske úrady neskôr výberovej komisii zakázali udržiavať akékoľvek ďalšie kontakty so 14. dalajlamom (Tsering Shakya 1999: 443–445). V máji 1995 14. dalajlama v zhode s tradíciami, podľa ktorých v minulosti dalajlama vyberal nového pančhenlamu a naopak, identifikoval Gendün Čhökji Ňimu (*dge 'dun čhos kji ňi ma*, 1989–), jedného z adeptov vybraných komisiou v Tibete, ako 11. znovuzrodenie pančhenlamu. Čínska vláda tento výber odmietla ako nelegálny (Wáng Zuō'ān 2002: 258) a odvolávajúc sa na spôsob výberu najvyšších tulkuov „žrebovaním zo zlatej urny“ formulovaným koncom 18. storočia. Odmietnutie dalajlamovho výberu 11. pančhenlamu sa stalo najdôležitejším problémom náboženskej politiky v Tibete v lete 1995: jednotliví štátni, stranícki a náboženský predstavitelia Tibetu museli otvorene odmietnuť dalajlamov výber a kritizovať ho a ich vyjadrenia boli distribuované tibetským mníchom (Luò Guǎngwǔ 2001: 498–502; Anon. 1996: 57–58). Čínska strana sa rozhodla pre otvorenú konfrontáciu so 14. dalajlamom v pre obidve strany konfliktu principiálnej otázke. V novembri 1995 Štátna rada oznámila výber troch potenciálnych kandidátov na 11. pančhenlamu a ešte koncom novembra sa uskutočnil obrad „žrebovania zo zlatej urny“ v lhaskom kláštore Džokhang, na základe ktorého bol za 11. pančhenlamu určený Gjalčchän Norbu (*rgjal mcchan nor bu*, 1990–) (Luò Guǎngwǔ 2001: 517–518). Gjalčchän Norbu bol v decembri 1995 intronizovaný v kláštore Tašilhünpo. Tento konflikt výrazne poznamenal vzťahy medzi pekingskou vládou a exilovou tibetskou reprezentáciou, a najmä medzi čínskym štátom a tibetskými veriacimi, ktorí kandidáta čínskej vlády odmietajú – hanlivo ho označujú za „čínskeho pančhena“ (tib. gjami pančhen, *rgja mi'i pan čhen*) alebo „falošného pančhena“ (tib. pančhen dzüma, *pan čhen rdzus ma*) (Anon. 2007: 53–55).²¹ Konflikt bol výsledkom čínskej politiky „tvrdej ruky“ voči 14. dalajlamovi: odštartovali ju protičínske demonštrácie v Lhase koncom 80. rokov a zintenzívnila sa po 3. Fóre o práci v Tibete roku 1994. Výber 11. pančhenlamu predstavuje v moderných dejinách Tibetu historický precedens, keď sa čínska strana rozhodla

¹⁹ Pozri Anon. 2001: 30–35; Anon. 2004a: 41–42.

²⁰ Ďalším príkladom je 8. äjia 阿嘉 rinpoče (1950–), najvyšší znovuzrodenec a bývalý opát významného kláštora Kumbum (*sku 'bum*) v provincii Qīnghǎi 青海, ktorý roku 1998 utiekol do USA, kde ostro kritizoval čínsku politiku v Tibete. Pozri „Arjia rinpoche, former official in Tibet, talks about China's attempt to assert control over Tibetan Buddhism“, <<http://www.savetibet.org/media-center/ict-news-reports/arjia-rinpoche-former-official-tibet-talks-about-chinas-attempt-assert-control-over-tibet>> (10. 8. 2011).

²¹ Dalajlamov kandidát Gendün Čhökji Ňima sa ocitol aj s rodinou v domácom väzení na neznámom mieste a jeho fotografie sú v Tibete zakázané; viac v Anon. 2004a: 36. Napriek tomu ho veriaci uctievať skutočného pravého pančhenlamu.

v prípade druhého najvyššieho tulkua v tibetskej hierarchii deklarovať svoju suverenitu a právo samostatne rozhodovať o primárne náboženskej otázke výberu nového tulkua odvolávajúc sa na mechanizmus vytvorený v období cisárskej Číny.

Konflikt medzi 14. dalajlamom a čínskou vládou viedol k zvýšeniu zásahov štátu do náboženského života v Tibete. V rokoch 1996–2000 čínske úrady v tibetských kláštorech uskutočnili kampaň tzv. vlasteneckého vzdelávania (čín. *ài guó ài jiào* 爱国爱教, „milovať vlast a milovať náboženstvo“). Mnísi museli otvorene odmietnuť separatizmus, podporovať jednotu Číny a vedúcu úlohu KSC a vyjadriť svoju lojalitu režimu. Jedným z kľúčových bodov tejto ideologickej kampane bola požiadavka otvorene odsúdiť 14. dalajlamu a podporiť čínsky výber 11. pančhenlamu.²² Napriek vyostreniu konfliktu okolo výberu tulkua, čínske úrady na lokálnej úrovni aj po roku 1995 umožnili výber tulkua v súlade s tradičným postupom a v súlade s požiadavkami veriacich v prípade, že sa mníšska komunita sídelného kláštora tulkua zdržala otvorených politických protestov (t.j. demonštrácií vyzývajúcich k návratu 14. dalajlamu a požadujúcich nezávislosť Tibetu) a do procesu výberu nezasahoval 14. dalajlama, ako ilustruje príklad 7. gungthanga Lozang Geleg Tämpä Khänčena (*blo bzang dge legs bstan pa'i mkhan chen*, 2002–), ktorého intronizovali v kláštore Labrang v novembri 2006.²³

4. Tulkuovia v náboženskej politike po roku 2000

V priebehu 90. rokov bol v Číne na lokálnej a centrálnej úrovni schválený celý rad administratívnych opatrení a nariadení, usilujúcich sa regulovať jednotlivé aspekty náboženského života jedného z piatich štátom tolerovaných náboženstiev. Tieto dokumenty odrážali úsilie „posilňovať správu náboženských záležitostí v súlade so zákonmi“ (čín. *yīfǎ jiāqiáng duì zōngjiào shìwù de guǎnlǐ* 依法加强对宗教事务的管理), jeden z troch princípov náboženskej politiky, ako ich v novembri 1993 v prejave formuloval Jiāng Zémín 江泽民 (1926–) vtedajší predseda ČLR a generálny tajomník Ústredného výboru KSC (Anon. 2004b: 249–255). Úsilie čínskych úradov vytvoriť pevne stanovený administratívny rámec upravujúci náboženský život v Číne a zároveň legitimizujúci zásahy štátnych orgánov do náboženského života vyústil do schválenia vládnych „Nariadení o náboženských záležitostiach“ (čín. *Zōngjiào shìwù tiáolì* 宗教事务条例), ktoré vstúpili do platnosti 1. 3. 2005.²⁴ Text nariadení predstavuje kombináciu strohého byrokratického jazyka a ideologických floskúl. Dokument vychádza z princípov náboženskej politiky KSC v postmaoistickom období: vnímanie náboženstiev ako potenciálne podvrtných síl ohrozujúcich stabilitu štátu, zdôrazňovanie princípu nezávislej samosprávy a zákazu zasahovania akýchkoľvek zahraničných aktérov do náboženského života v Číne.²⁵ Duch nových nariadení odráža tieto tradičné stereotypy a predsudky a nepredstavuje výrazný posun politických elít v chápaní postavenia náboženstiev v súčasnej čínskej spoločnosti.

²² Viac o tejto kampani pozri Anon. 1999; Slobodník 2007: 135–137, 189–195. V prípade, že sa mnísi alebo mníšky odmietli kritizovať dalajlamu, museli kláštor opustiť.

²³ Viac pozri Slobodník 2006.

²⁴ Slovenský preklad pozri Slobodník 2007: 205–217.

²⁵ Vysoký tibetský predstaviteľ vlády TAO Nariadenia označil za „právnu zbraň, ktorou možno vzdorovať proti tomu, aby zahraničné sily zneužívali náboženstvo na infiltráciu našej krajiny“ (*International Religious Freedom Report 2006 – China (includes Tibet, Hong Kong and Macau)*, <<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2006/71338.htm>>, 20. 9. 2011).

Nariadenie má celoštátnu platnosť a je záväzné pre všetky štátom tolerované náboženské skupiny. Venuje sa pomerne širokému okruhu otázok (náboženské inštitúcie, miesta náboženských aktivít, náboženský hodnostári, finančné a ekonomické otázky pôsobenia jednotlivých náboženstiev, trestnoprávna zodpovednosť náboženských predstaviteľov) a nemá za cieľ detailne sa venovať otázkam špecifickým pre jednotlivé náboženské tradície. Jediná zmienka o tibetskom buddhizme sa nachádza v článku 27: „Pokiaľ ide o nástupníctvo tulkuov v tibetskom buddhizme, proces výberu sa má uskutočňovať pod vedením buddhistickej organizácie (t. j. Čínskej buddhistickej asociácie) v súlade s náboženskými rituálmi a historickými zvykmi.“

Následne Štátny úrad pre náboženské záležitosti pôsobiaci na centrálnej úrovni a jednotlivé náboženské asociácie vydali viaceré administratívne opatrenia upravujúce záležitosti relevantné pre konkrétne náboženské tradície. V prípade tibetského buddhizmu to boli aj v úvode spomenuté „Správne opatrenia o reinkarnácii tulkuov v tibetskom buddhizme“ (ďalej len „Správne opatrenia“), ktoré pekingský Štátny úrad pre náboženské záležitosti schválil 13. júla 2007 a do platnosti vstúpili 1. septembra 2007.²⁶ „Správne opatrenia“ predstavujú prvý dokument schválený čínskymi orgánmi na centrálnej úrovni, upravujúci administratívny proces vyhľadávania, identifikácie, intronizácie a vzdelávania tibetských znovuzrodencov.²⁷ Stručný text „Správnych opatrení“ v 14 článkoch nastoľuje administratívny rámec upravujúci rozhodovací proces, či sa proces vyhľadávania nového tulkuu môže začať a administratívne kompetencie jednotlivých vládnych orgánov pri uznaní žiadosti o intronizáciu a získanie štátneho súhlasu²⁸ nového tulkuu. „Správne opatrenia“ upravujú aj priebeh intronizácie a následné vzdelávanie mladých tulkuov. Jednotlivé články svedčia o tom, že cieľom „Správnych opatrení“ je posilniť kompetencie Štátneho úradu pre náboženské záležitosti a jeho regionálnych pobočiek, ako aj pod kuratelou štátu fungujúcej Čínskej buddhistickej asociácie, ktoré majú kontrolovať celý proces výberu nových tulkuov. „Správne opatrenia“ zdôrazňujú princíp nezasahovania akýchkoľvek zahraničných organizácií alebo jednotlivcov (článok 2), čo je jasným odkazom na redukovanie role 14. dalajlamu pri výbere lokálnych tulkuov. Podľa „Správnych opatrení“ majú byť jednotliví tulkuovia v závislosti od ich statusu a vplyvu v tibetskej spoločnosti kategorizovaní do troch skupín (lokálni, provinční, nadregionálni). V prípade hierarchicky najvyššie postavených tulkuov má mať kompetenciu v otázke určenia nového tulkuu Štátna rada (článok 5).

Príkladom pozoruhodnej kontinuity čínskej náboženskej politiky a celkovej politiky voči Tibetu je článok 8, ktorý explicitne odkazuje na „žrebovanie zo zlatej urny“ ako jediný legitímny spôsob výberu vplyvných tulkuov aj v socialistickej Číne. Kontinuitu čínskej náboženskej politiky voči tibetskému buddhizmu možno ilustrovať aj na „Opatreniach o reinkarnácii lamov“²⁹ (čín. *Lāma zhuānshì bànfǎ* 喇嘛轉世辦法), ktoré 10. februára 1936 schválila Komisia pre mongolské a tibetské záležitosti (čín. *Méng Zàng*

²⁶ Text „Správnych opatrení“ pozri <<http://www.sara.gov.cn/GB//zcfg/89522ff7-409d-11dc-bafe-93180af1bb1a.html>> (20. 9. 2011). Anglický preklad pozri <<http://www.savetibet.org/media-center/ict-news-reports/new-measures-reincarnation-reveal-partys-objectives-political-control>> (20. 9. 2011).

²⁷ Analýzu „Správnych opatrení“ v kontexte čínskej politiky v Tibete ponúka aj Heberer 2008.

²⁸ Legitímnosť tulkuu má symbolizovať vydanie „preukazu tulkuu“ (čín. *huófó zhèngshū* 活佛证书), článok 10.

²⁹ Text tohto opatrenia pozri Xú Zhèngguāng 2001: 62–64.

wěiyuánhui 蒙藏委員會). Guomindangská vláda sa usilovala týmto dokumentom posilniť svoju suverenitu v Tibete, i keď reálny vplyv na výber tulkuov v Centrálnom Tibete nemala, ako dokumentuje príklad intronizácie 14. dalajlamu vo februári 1940, ktorého výber sa uskutočnil bez „žrebovania zo zlatej urny“ (Goldstein 1989: 314–330). Rovnako ako roku 2007 schválené „Správne opatrenia“ aj „Opatrenia o reinkarnácii lamov“ podrobne upravujú právomoci jednotlivých orgánov v procese vyhľadávania, identifikácie a štátneho uznania tulkuov, pričom rovnako uvádza „žrebovanie zo zlatej urny“ ako jediný legitímny spôsob výberu vysokých tulkuov v Tibete a v Mongolsku. „Opatrenia o reinkarnácii lamov“ tiež kategorizujú jednotlivých tulkuov do viacerých skupín v závislosti od ich náboženského statusu a vplyvu, pričom dokument kladie dôraz na to, že celý proces sa má uskutočniť pod kontrolou štátnych orgánov Čínskej republiky, podľa interpretácie ktorej všetky záležitosti tibetských (ale aj mongolských) tulkuov spadali do kompetencie čínskej vlády.³⁰

Napriek ostrej kritike Tibeťanov v Číne a v exile ako aj ich západných podporovateľov, stručný text „Správnych opatrení“ nepredstavuje zásadnú zmenu administratívneho procesu vyhľadávania, identifikácie a intronizácie tulkuov. Silný stupeň interferencie štátnych orgánov charakterizovala tento proces už od roku 1990, keď sa v postmaoistickej Číne po vyše 30 rokoch obnovil výber nových tulkuov. „Správne opatrenia“ teda potvrdil zaužívanú prax a ratifikoval *status quo*.³¹ Schválenie „Správnych opatrení“ pekingským Štátnym úradom pre náboženské záležitosti svedčí o tom, že po kontroverziách okolo výberu 11. pančhenlamu roku 1995, sa čínska vláda rozhodla deklarovať vlastnú autoritu pri výbere budúceho 15. dalajlamu prostredníctvom presne formulovaných ustanovení, ktoré rozhodnutie kladú do rúk Štátnej rady. V reakcii na schválenie „Správnych opatrení“ 14. dalajlama opakovane spomínal rozličné možnosti, ktoré by mali predísť tomu, aby do výberu jeho nástupcu zasahovali čínske úrady (napríklad uskutočnením referenda v exile o spôsobe budúceho výberu; vytvorením komisie vysokopostavených zástupcov exilovej komunity, ktorí by zvolili jeho nástupcu) (Ramesh 2007). Dalajlama navrhol aj to, aby jeho znovuzrodenie vyhľadávali iba mimo tibetských oblastí v ČĽR a dokonca zmienil aj možnosť, že línia dalajlamov skončí 14. znovuzrodením.³² Reznáciu 14. da-

³⁰ V skutočnosti jediným výberom, ktorý sa uskutočnila pod kuratelou vlády Čínskej republiky, bola intronizácia 10. pančhenlamu, ktorá sa uskutočnila v kláštore Kumbum v auguste 1949 (t.j. tesne pred tým, ako kontrolu nad provinciou Qinghai získali vojská KSC), ani tento výber sa však neuskutočnil pomocou „žrebovania zo zlatej urny“. Predchádzajúci 9. pančhenlama po sporoch s lhaskou vládou utiekol roku 1923 do Číny, kde roku 1937 zomrel. Jeho útek ponúkol čínskej vláde nečakanú príležitosť (napriek hlasným protestom lhaskej vlády) kontrolovať výber jeho 10. znovuzrodenia – pozri Lin Hsiao-ting 2006: 200–201.

³¹ V poslednej dobe čínske médiá venovali veľkú pozornosť výberu a intronizácii 10. detrul rinpočeho v lhaskom chráme Džokhang v júli 2010. Celý proces sa uskutočnil v súlade so „Správnymi opatreniami“ vrátane „žrebovania zo zlatej urny“ – pozri napr. Lozang Tsering 2010. Mediálne pokrytie tejto udalosti má pravdepodobne dokumentovať, že čínske orgány sú pripravené dôsledne dbať na dodržiavanie „Správnych opatrení“.

³² Pozri napr. jeho obsiahle oficiálne vyhlásenie z 24. 9. 2011 „Statement of His Holiness the Fourteenth Dalai Lama, Tenzin Gyatso, on the Issue of His Reincarnation“, <<http://www.dalailama.com/news/post/746-statement-of-his-holiness-the-fourteenth-dalai-lama-tenzin-gyatso-on-the-issue-of-his-reincarnation>> (25. 9. 2011). Podľa dalajlamu čínska vláda nemá vo výbere dalajlamu nijakú právomoc. Čína vzápätí (26. 9. 2011) ústami hovorca Ministerstva zahraničných vecí ČĽR Hóng Lěia 洪磊 dalajlamovo stanovisko odmietla a akýkoľvek spôsob výberu 15. dalajlamu, ktorý by nepodliehal kontrole čínskych úradov, označila za nelegálny, odvolávajúc sa na historické precedensy, podľa ktorých v interpretácii čínskej strany má právo udeliť titul dalajlama iba čínska vláda – „Foreign Ministry

lajlamu na politický post v tibetskej exilovej vláde v marci 2011 možno interpretovať ako stratégiu, ktorá má pripraviť tibetskú komunitu na neľahké prechodné obdobie medzi smrťou 14. dalajlamu a intronizáciou jeho 15. reinkarnácie.

Úvahy a diskusie v tibetskom exile o budúcnosti inštitúcie dalajlamu však nezabránia čínskej vláde, aby uskutočnila proces výberu budúceho 15. dalajlamu v súlade s ustanovenia „Správnych opatrení“.³³ Pre čínsku vládu je výber dalajlamu kľúčovou záležitosťou, ktorá v ich očiach symbolizuje suverenitu v Pekingu v Tibete a v tejto otázke nebude prístupna na akékoľvek kompromisy.³⁴ Podľa (dez)interpretácie čínskej vlády intronizácia Číne lojálneho 15. dalajlamu odstráni poslednú prekážku akceptácie čínskej vlády Tibeťanmi. Ako názorne ilustruje príklad čínskou vládou vybraného 11. pančhenlamu, budúceho 15. dalajlamu vyberú čínske orgány³⁵ „žrebovaním zo zlatej urny“ odvolávajúci sa na „Správne opatrenia“ a následne v Tibete spustia rozsiahlu politickú kampaň s cieľom získať súhlas Tibeťanov pre čínskeho kandidáta. Odmietanie čínskeho 11. pančhenlamu dokumentuje, že táto úloha je odsúdená na neúspech a politická kampaň ešte zvýši napätie medzi väčšinou Tibeťanov a čínskym štátom, čo prispeje k destabilizácii situácie v regiónoch ČLR osídlených Tibeťanmi. V takom prípade nemožno predísť latentnému konfliktu medzi Tibeťanmi a čínskou vládou, ktorý môže hocikedy prerásť do individuálnych prejavov odporu, ale aj masových demonštrácií podobného rozsahu ako na jar 2008.³⁶

LITERATÚRA

Anon. (1996). *Cutting off the Serpent's Head. Tightening Control in Tibet, 1994–1995*. New York – London: Human Rights Watch.

Anon. (1998). *Zàng chuán fójiào àiguó zhūyì jiàoyù xuéxí xuānchuán cáiliào* 藏传佛教爱国主义教育学习宣传材料 (Propagandistické materiály k štúdiu a vzdelávaniu k vlastenectvu v tibetskom buddhizme). Lánzhōu: Zhōnggōng Gānsù shèng wēi tōngzhān bù – Gānsù shèng zōngjiào shìwù jú.

Spokesperson Hong Lei's Regular Press Conference on September 26, 2011⁴, <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw/s2510/2511/t863132.htm>> (28. 9. 2011). Vplyvní buddhistickí lamovia, napríklad bývalý (2001–2011) premiér tibetskej exilovej vlády Zamdong rinpoče (zam gdong, 1939–), vo svojich vyjadreniach už v minulosti zvažovali aj zrušenie inštitúcie tulkuov ako anachronizmu a odsudzovali manipulácie pri ich výbere v tradičnom Tibete, napríklad Samdhong Rinpoče 2010.

³³ Napríklad Päma Thinklā (*padma phrin las*, 1952–, čín. Báimǎ Chilin 白玛赤林), súčasný (od januára 2010) predseda vlády Tibetskej autonómnej oblasti v marci 2011 pre médiá uviedol, že dalajlama sa musí reinkarnovať, nemá právo vybrať si svojho nástupcu a musí nasledovať historické a náboženské tradície pri výbere dalajlamov (t.j. „žrebovanie zo zlatej urny“); pozri Wee a Blanchard 2011.

³⁴ Zaujímavý historický precedens komplikovaných vzťahov medzi marxistickým ateistickým štátom a tulkuami predstavuje prípad 8. džebcundampa-chutuchtü (1870–1924). V máji 1924, krátko po jeho smrti, Ústredný výbor Mongolskej ľudovej strany schválil uznesenie, v ktorom konštatuje, že sa znovuzrodil v Šambhale, buddhistickom raji, a zakázal vyhľadávanie jeho ďalšej pozemskej reinkarnácie, pozri Bělka 2009. Politický potenciál tulkuov vo Vnútornej Ázii ilustrujú pokusy japonskej vlády koncom 30. rokov 20. stor., v období expanzie Japonska vo východnej Ázii, inštalovať nového 9. džebcundampa-chutuchtü, ktorý by bol lojálny Japonsku a legitimizoval by ich politiku medzi Mongolmi, ďalej pozri Lin Hsiao-ting 2011: 70.

³⁵ Vychádzam z predpokladu, že v najbližších rokoch nedôjde v ČLR k výrazným demokratizačným zmenám, ktoré by umožnili uplatňovať voči jednotlivým etnickým minoritám (vrátane Tibeťanov) a náboženským komunitám liberálnejšiu politiku.

³⁶ Analýzu týchto protestov a ich motivácie pozri Smith 2010. Problematika zvyšujúcich sa zásahov štátu do náboženského života, vrátane výberu 11. pančhenlamu a nároku čínskeho štátu na výber 15. dalajlamu, boli jednou z príčin niekoľkotýždňových protestov na celej Tibetskej náhornej plošine.

- Anon. (1999). *A Sea of Bitterness. Patriotic Education in Qinghai Monasteries*. London: Tibet Information Network.
- Anon. (2001). *News Review. Reports from Tibet, 2000*. London: Tibet Information Network.
- Anon. (2004a). *When the Sky Fell to Earth. The New Crackdown on Buddhism in Tibet*. Washington – Amsterdam – Berlin: International Campaign for Tibet.
- Anon. (2004b). *Xīn shíqí zōngjiào gōngzuò wénxiàn xuānbǎn* 新时期宗教工作文献选编 (Vyber dokumentov o náboženskej práci v novom období). Běijīng: Zōngjiào wénhuà chūbǎn shè.
- Anon. (2007). *The Communist Party as Living Buddha. The Crisis Facing Tibetan Religion under Chinese Control*. Washington – Amsterdam – Berlin: International Campaign for Tibet.
- Berounský, Daniel (2010). „Entering dead bodies and the miraculous power of the Tibetan Kings: The landmark of Karma Pakshi’s reincarnation in Tibet. Part I.“ *Mongolo-Tibetica* 10, Linguistics, Ethnolinguistics, Religion and Culture 3/2: 7–33.
- Bělka, Luboš (2009). „Institution of Mongolian (Khalkha) Jibzundamba Khutugtu: Religion and Politics on the Treshold of the 21st Century.“ In Sergej V. Pachomov et al., ed., *Pjatyje torčinovskije čtenija. Filosofija, religija i kultura stran Vostoka*. Sankt Peterburg: Sankt Peterburg University Press, 309–316.
- Blondeau, Anne-Marie a Buffetrille, Katia (2002). *Le Tibet est-il chinois?* Paris: A. Michel.
- Cabezón, José Ignacio (2008). „State Control of Tibetan Buddhist Monasticism in the People’s Republic of China.“ In Mayfair Mei-hui Yang, ed., *Chinese Religiosities. Afflictions of Modernity and State Formation*. Berkeley – London: University of California Press, 261–291.
- Cài Zhichún 蔡志纯 a Huáng Hào 黄颢 (2000). *Huófó zhuǎnshì* 活佛转世 (Znovuzrodenie tulkuov). Běijīng: Huáwén chūbǎnshè.
- Cáo Ziqiáng 曹自强 a Lǐ Déchéng 李德成 (2008). *Xīzàng zōngjiào gōngzuò gài shuō* 西藏宗教工作概说 (Súhrn náboženskej práce v Tibete). Běijīng: Zhōngguó zàngxué chūbǎnshè.
- Dabringhaus, Sabine (1997). „Chinese Emperors and Tibetan Monks: Religion as an Instrument of Rule.“ In Sabine Dabringhaus, Roderich Ptak and Richard Teschke, eds., *China and her Neighbours. Borders, Visions of the Other, Foreign Policy 10th to 19th Century*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 119–134.
- Délègè 德勒革 (1998). *Nèiménggǔ lāmajiào shī* 内蒙古喇嘛教史 (Dejiny tibetského buddhizmu vo Vnútorom Mongolsku). Hohhot: Nèiménggǔ rénmin chūbǎnshè.
- Farquhar, David M. (1978). „Emperor as Bodhisattva in the Governance of the Ch’ing Dynasty.“ *Harvard Journal of Asiatic Studies* 38/1: 5–34.
- Goldstein, Melvyn C. (1989). *A History of Modern Tibet, 1913–1951. The Demise of the Lamaist State*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press.
- Goldstein, Melvyn C. (1998). „The Revival of Monastic Life in Drepung Monastery.“ In Melvyn C. Goldstein and Matthew T. Kapstein, eds., *Buddhism in Contemporary Tibet: Religious Revival and Cultural Identity*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press, 15–52.
- Goldstein, Melvyn C. (2007). *A History of Modern Tibet. Volume 2: The Calm before the Storm, 1951–1955*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press.
- Gōng Xuézēng 龚学增, ed. (1998). *Dāngdài Zhōngguó mínzú zōngjiào wèntí yánjiū* 当代中国民族宗教问题研究 (Výskum náboženskej a menšinovej otázky v súčasnej Číne). Běijīng: Zhōnggòng zhōngyāng dǎngxiào chūbǎnshè.
- Heberer, Thomas (2008). „Peking erlässt die ‚Verwaltungsmethode zur Reinkarnation des Lebenden Buddhas im tibetischen Buddhismus‘. Analyse vor dem allgemeinen Hintergrund der Tibet-Frage.“ *Zeitschrift für Chinesisches Recht* 15/1: 1–9.
- Chén Jīnlóng 陈金龙 (2002). „Lùn 1958–1960 nián Zhōngguó zōngjiào zhìdù de mínzhǔ gǎigé 论 1958–1960 年中国宗教制度的民主改革 (O demokratickej reforme čínskeho náboženského systému v rokoch 1958–1960).“ *Shijè zōngjiào yánjiū* 世界宗教研究 3: 23–31.
- Jiāng Píng 江平 et al. (1996). *Xīzàng de zōngjiào hé Zhōngguó gòngchǎndǎng de zōngjiào zhèngcè* 西藏的宗教和中国共产党的宗教政策 (Tibetské náboženstvo a náboženská politika Komunistickej strany Číny). Běijīng: Zhōngguó zàngxué chūbǎnshè.
- Jing Wei (1989). *100 Questions about Tibet*. Beijing: Beijing Review Press.
- Keown, Damien (2003). *Lexikon des Buddhismus*. Düsseldorf: Patmos.

- van der Kuijp, Leonard (2005). „Die Dalai Lamas von Tibet und die Ursprünge der Lama-Wiedergeburt.“ In Martin Brauen, ed., *Die Dalai Lamas*. Stuttgart: Arnoldsche, 14–31.
- Lǐ Dézhū 李德洙, ed. (2003). *Xīzàng zhīshì jiǎnmíng dúběn* 西藏知识简明读本 (Stručná čítanka poznatkov o Tibete). Běijīng: Huáwén chūbānshè.
- Lin Hsiao-ting (2006). *Tibet and Nationalist China's Frontier: Intrigues and Ethnopolitics, 1928–49*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Lin Hsiao-ting (2011). *Modern China's Ethnic Frontiers. A journey to the West*. London – New York: Routledge.
- Lozang Tsering (2010). „A Record of the Enthronement of the Soul Boy of Detrul Reincarnation.“ *China's Tibet* 21/6: 44–49.
- Luò Guǎngwǔ 落广武, ed. (2001). *Xīn Zhōngguó zōngjiào gōngzuò dàshì gàilǎn* 新中国宗教工作大事 概览 (Přehľad významných udalostí v náboženskej práci v novej Číne). Běijīng: Huáwén chūbānshè.
- Máo Zédōng 毛泽东 (2001). *Máo Zédōng Xīzàng gōngzuò wénxuǎn* 毛泽东西藏工作文选 (Vybrané spisy Máo Zédōnga o práci v Tibete). Běijīng: Zhōngguó zàngxué chūbānshè.
- Michael, Franz (1982). *Rule by Incarnation: Tibetan Buddhism and Its Role in Society and State*. Boulder: Westview Press.
- 10th Panchen Lama (1997). *A Poisoned Arrow. The Secret Report of the 10th Panchen Lama*. London: Tibet Information Network.
- Phuntsog Wangyal (1975). „The Influence of Religion on Tibetan Politics.“ *The Tibet Journal* 1/1: 78–86.
- Rahul, Ram (1969). „The Role of Lamas in Central Asian Politics.“ *Central Asiatic Journal* 12/3: 209–227.
- Ramesh, Randeep (2007). „Dalai Lama challenges China – with a referendum on reincarnation.“ *The Guardian*, 28. november 2007 (<<http://www.guardian.co.uk/world/2007/nov/28/china.religion>>, 15. 9. 2011).
- Sagaster, Klaus (1975). „Die Institution der Dalai Lamas und das Verhältnis zwischen Religion und Politik in Tibet.“ In Franz Josef Thiel and Albert Doutreloux, eds., *Heil und Macht. Approches du sacré*. St. Augustin: Anthropos-Institut, 120–138.
- Samdhong Rinpoche (2010). „Das Tulkusystem gehört ins Museum.“ *Tibet und Buddhismus* 3: 34–36.
- Samuel, Geoffrey (1993). *Civilized Shamans. Buddhism in Tibetan Societies*. Washington – London: Smithsonian Institution Press.
- Slobodnik, Martin (2006). „Inthronisierung des 7. Gungthang.“ *China heute* 25/4–5: 131–132.
- Slobodnik, Martin (2007). *Mao a Buddha: náboženská politika voči tibetskému buddhizmu v Číne*. Bratislava: Chronos.
- Slobodnik, Martin (2008). „‘Strengthen Party and Government Leadership and Consolidate Management of Religion’: Religious Policy towards Tibetan Buddhism in 1990s.“ In Wiebke Koenig and Karl-Fritz Daiber, eds., *Religion und Politik in der Volksrepublik China*. Würzburg: Ergon Verlag, 339–358.
- Smith, Warren W., Jr. (2010). *Tibet's Last Stand? The Tibetan Uprising of 2008 and China's Response*. Lanham – New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Sū Fāxiáng 苏发祥 (2001). *Qīngdài zhì Zàng zhèngcè yánjiū* 清代治藏政策研究 (Výskum politiky dynastie Qing voči Tibetu). Běijīng: Mínzú chūbānshè.
- Tsering Shakya (1999). *The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet since 1947*. London: Pimlico.
- Wang Xiangyun (2000). „The Qing Court's Tibet Connection: Lcang skya Rol pa'i rdo rje and the Qianlong Emperor.“ *Harvard Journal of Asiatic Studies* 60/1: 125–163.
- Wáng Zuò'ān 王作安, ed. (2002). *Zhōngguó de zōngjiào wèntí hé zōngjiào zhèngcè* 中国的宗教问题和 宗教政策 (Náboženská otázka a náboženská politika v Číne). Běijīng: Zōngjiào wénhuà chūbānshè.
- Wee Sui-Lee and Blanchard, Ben (2011). „China says Dalai Lama has to reincarnate.“ (<<http://www.reuters.com/article/2011/03/07/us-china-npc-tibet-idUSTRE72624L20110307>>, 1. 8. 2011).
- Welch, Holmes (1972). *Buddhism under Mao*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Xú Zhèngguāng 徐正光, ed. (2001). *Mínguó yǐlái Méng Zàng zhòngyào zhèngcè huìbiān* 民國以來蒙 藏重要政策彙編 (Zbierka dôležitých politických dokumentov o Mongolsku a Tibete od obdobia Čínskej republiky). Tāiběi: Méng Zàng wěiyuánhui.

- Zhāng Yǔxīn 张羽新, ed. (2002). *Qīngcháo zhī Zàng diǎnzhāng yánjiū* 清朝治藏典章研究 (Výskum nariadení qīngskej dynastie o vládnutí v Tibete). Běijīng: Zhōngguó zàngxué chūbànshe.
- Zhāzhā 扎扎 (2000). *Lābūléng sī huófó shìxì* 拉卜楞寺活佛世系 (Genealógie tulkuov kláštoru Labrang). Lánzhōu: Gānsù mínzú chūbànshe.
- Žagabpa, Cipön Wangchug Dedän (2000). *Dějiny Tibetu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

**WHO WILL BE THE NEXT DALAI LAMA?
TRULKUS IN CHINESE RELIGIOUS POLICY**

Summary

The first part of the paper provides brief religious and historical background information on the institution of Buddhist reincarnations (Tib. *trulku*) in Tibet, where ascension to power of the 5th Dalai Lama in 1642 in Central Tibet embodied the unique political and religious role played by *trulkus* in the traditional Tibetan political system. The main part of the article deals with the status of *trulkus* in the post-1949 socialist China where their status and privileges were only vaguely guaranteed by the 17-Point Agreement signed in May 1951. The “democratic reform of the religious system” launched by Chinese authorities in Tibetan areas in the summer of 1958 marked the beginning of the elimination of Tibetan Buddhism and persecution of the *trulkus* which reached its peak during the Cultural Revolution (1966–1976). The religious revival which has unfolded since the late 1970s resulted in the resurrection of the traditional high religious status of the *trulkus* who played a crucial role in the renewal of Tibetan Buddhism. With the death of the late 10th Panchen Lama in 1989 and the overall tightening of the control of Tibetan Buddhist monasteries since the early 1990s the issue of the selection process of new *trulkus* re-emerged. The strong continuity of the Chinese approach towards Tibet was illustrated by the use of the procedure of “drawing lots from a golden urn” (established in 1793) for selecting the Chinese choice of the 11th Panchen Lama in 1995 which has stirred up a controversy between Tibetans and the Chinese government. The promulgation of the “Management Measures for the Reincarnation of Living Buddhas in Tibetan Buddhism” in July 2007 represents the attempt of the Chinese authorities to tightly control the selection process of Buddhist reincarnations especially with the focus on the future 15th Dalai Lama, which is considered a crucial issue in the Tibet policy. The final part of the paper provides an analysis of this document (which represents the first administrative measure formulated by the government of the PRC dealing with this issue) in the context of Chinese religious policy and overall approach towards Tibet.